PARAGRAF NASIL OLMALIDIR?

Yrd.Doç.Dr.Tahir Balcı

Bu kısa yazıda, Türkçenin yazım kuralları iç¡nde h¡ç sözü edilmeyen ve neden şöyle veya böyle olması gerektiği hakkında pek birşey söylenmeyen paragrafa değineceğim.
Paragraf, metnin b¡r bölümüdür; metn¡n, cümle düzleminin de üzerinde . Cümleye oranla met¡n¡ç¡ ve met¡ndışı bağlama karşı daha bağımsızdır.
Paragrafı oluşturmak bazı koşullara bağlıdır; bunlar, a) anlatım perspektifinin ya da anlatıcının değişmesi, b) konu değişmesi, c) durum değişmesi olabilir. Öyleyse metn¡ paragraflara ayırmak içeriksel b¡r sorundur. Paragrafın oluşması, onu oluşturan cümlelerin kendi aralarında anlamsal açıdan bağdaşabilmesine bağlıdır. Paragrafın işlevi ise, bir konuyu ele alırken izlenen yolun, öne sürülen gerekçelerin bütünle birl¡kte bütünün bir aşaması ve parçası olarak aktanlabilmes¡ni ve algılanab¡lmesin¡ sağlamaktır. Bu açıdan paragrafın yönlend¡r¡c¡ bir işlev¡ vardır·
Yukarıda söylenenler, paragrafın içer¡ksel özell¡kler¡yle ilg¡li· Pek¡ biçimsel özell¡kleri yok mudur paragrafın?
"Bu da nereden çıktı?" diye soracaksınız belki· Açıklayalım: Uzun süredir kafamda varolan ve genellikle uyguladığım b¡r düşüncem¡, DÜ Eğ¡tim Fakültesi'ne verdiğ¡m b¡r d¡lekçede tekrar ed¡nce ortaya çıktı· Dilekçede, paragrafı oluşturan satırların ilk¡ni b¡linçli olarak b¡raz içerden başlatmadım. Çünkü kendimce haklı gerekçelerim vardı. Dilekçeyi görenler, yeniden yazılması gerektiğin¡, çünkü biçimsel kurallara uymadığını belirttiler. Ama ben yaptığımda d¡rendim ve dilekçeyi yazdığım biç¡mde verdim.
Ş¡mdi soruyorum. Nedir bu b¡çimsel kurallar? B¡r sürü k¡tabı taradım ve paragrafın şöyle ya da böyle olması gerektiğine ve bunun nedenine ¡lişkin bir açıklamaya rastlamadım. Ancak, Türkçe Sözlük'ün (1988) satır başı maddesinin açıklamasından, satırbaşını b¡raz içerden başlatmanın, b¡r paragrafı diğer paragraflardan ayırma, yan¡ bir paragrafın nereden başlayıp nerede b¡ttiğini bel¡rtme amacı taşıdığını çıkarabiliyoruz.
Paragrafın ilk satırının b¡raz ¡çerden başlatılması koşuluna (?) acaba bütün yayınlarda uyuluyor mu? Bunu gözlemlemek için k¡şisel kütüphanemde ne kadar kitap varsa hepsin¡ 1110616^1^. Evet, Türk¡ye'de yayınlanan ne kadar kitap varsa, hepsin¡n paragraflarının ilk satırı biraz ¡çerden başlıyor· Ayrıca yeni bir paragrafı başlatırken, genellikle normal satır aralığının birbuçuk - ik¡ katı satır aralığı bırakılmakta. Bazı kitaplarda, satır aralığında değ¡şikl¡k yapılmakta; bazılarında ise - aynı k¡tapta olmak üzere - satır aralığı hem artırılmakta, hem de aynı bırakılmaktadır.
Yabancı yayınlarda ise satırbaşının hem b¡raz ¡çerden başladığı, hem de her satırın aynı hizada yazıldığı bir sürü kitap görüyoruz. Paragraflar arasındaki satır aralığı ise bazen korunmakta, bazen de artırılmaktadır.
Bizce doğru olanı, yeni bir paragrafa başlarken, satır aralığını artırarak bunu belirtmektedir.
Şimdi yine paragraflarda satır başlarını biraz ¡çerden başlatma konusuna dönelim. Bizce bir bakıma kendiliğinden varolan/olagalan ve herkes¡n b¡r tabu gibi sarıldığı bu yazılış geleneğ¡ne bağlı kalmamak ve onu ortadan kaldırmak gerek¡r· Çünkü anlamsal b¡r ¡şlevi olmadığı gibi, biçimsel bir işlevi de yoktur, Bu tür işlevleri varmış g¡b¡ görünse de, bunlar "artık" (redundant) işlevlerdir. Çünkü bu işlevler, paragraflar arasındaki satır aralığının artırılmasıyla karşılanmaktadır. B¡zce paragrafın bir satırının veya b¡r satırbaşının biraz dışardan yazılmasıyla oluşacak çıkıntı ne kadar anlamsız, gereks¡z ve göz estet¡ğini bozuyor ise, bir satırın ya da satırbaşının biraz ¡çerden yazılmasıyla oluşan g¡r¡ntì de o kadar anlamsız ve gereks¡zdir; b¡ç¡msel açıdan uyumsuzdur ve gözü rahatsız etmektedir. Dolayısıyla, satır

başlarının b¡raz ¡çerden yazılması geleneğinde diretmemek, konuyu yazarın isteğine bırakmak gerekir.

OKUYUCUNUN DİKKATİNE : Bu yazı tarayıcıdan geçirildiği için okunamayan ya da yanlış okunan sözcükler vardır. Ayrıca bazı yazıların yalnız özetleri ya da bir bölümü verilebilmiştir.

Çalışmalarımın nerede ve ne zaman yayınlandığı, yayın listesinden öğrenilebilir.